

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/343651601>

Dışarıda Yemek Yeme Alışkanlığında Etkili Faktörlerin Belirlenmesinde Alternatif Bir Yöntem Olarak Planlanmış Davranış Teorisi

Conference Paper · August 2020

CITATIONS

2

READS

66

2 authors:

[Murat Dogdubay](#)

Balıkesir University

44 PUBLICATIONS 112 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

[Gencay Saatci](#)

Çanakkale Onsekiz Mart University

92 PUBLICATIONS 223 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SEFERİHİSAR FEVZİYE HEPKON
UYGULAMALI BİLİMLER YÜKSEKOKULU

BÖLGESEL TURİZM

Editörler:

Yrd.Doç.Dr. Övünç BARDAKOĞLU

Prof.Dr. Vahap TECİM

İzmir, 2016

ISBN 978-605-60047-3-5

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Övünç BARDAKOĞLU

Prof. Dr. Vahap TECİM

Kapak Tasarım

Aylin DİZDAROĞLU

Basım Yeri

DEUZEM

Basım Yeri

İzmir , 2016

ISBN

978-605-60047-3-5

BÖLGESEL TURİZM

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Övünç BARDAKOĞLU

Prof. Dr. Vahap TECİM

ÖNSÖZ

Günümüzde turizm ulaştığı boyutlar, gerçekleştirdiği fonksiyonları ile farklı gelişmişlik düzeyindeki tüm ülkelerin dikkatini çeken bir olay özelliği kazanmıştır.

Varlığını turizme dayandıran küçük ekonomiler için turizm bir varlık nedeni iken, gelişmekte olan ülkeler karşılaştıkları ekonomik sorunların ve darboğazların aşılmasında turizmi bir iktisat politikası aracı olarak görüp, teşvik edilmesi gereken bir sektör olarak kabul etmektedirler. Gelişmiş ülkeler ise, sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak ülke vatandaşlarının tatil yapmaları ve seyahatin mutluluğunu tatmaları bakımından turizme yaklaşım yapmaktadırlar.

Turizmdeki gelişme ile birlikte ülkeler, bölgeler ve destinasyonlar arasında giderek artan rekabet, seyahat anlayışındaki değişimler, turistlerin beklentilerindeki farklılaşma, turistik mal ve hizmetlerdeki çeşitlilik farklı ölçeklerde turizm ile ilgili değerlendirmeler yapma ihtiyacını ön plana çıkarmaktadır. Turistik bölge ve destinasyonların sahip oldukları karşılaştırmalı üstünlükler, doğal ekonomik varlıklar ile sosyo – kültürel varlık, değer ve olayları bağlı çekim güçleri uyguladıkları turizm politikalarını şekillendirmektedir.

Turizmin yarattığı etkiler genellikle bölge ve destinasyon ölçeğinde daha fazla hissedilmekte, etkilerin analiz edilmesi ve yorumlanması daha kolay olmaktadır.

Turizmin bölgesel etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesi amacıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Seferihisar Fevziye Hepkon Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu tarafından düzenlenen “I. Bölgesel Turizm Kongresi”ne yollanan çok sayıda bildiri arasından hakem değerlendirmeleri ile seçilenlerin “Bölgesel Turizm” isimli bu kitapta toplanması kararlaştırılmıştır. Tüm turizm akademisyenleri ve uygulayıcıları ile değerli öğrencilerimiz için önemli bir kaynak olacağı inancımı taşımaktayım.

Kitaba makaleleriyle katkı veren tüm yazarlara teşekkür eder, turizm camiasına faydalı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Alp TİMUR

Seferihisar Fevziye Hepkon

Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Müdürü

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİLER

BÖLGESEL TURİZM GELİŞİMİNDE YOĞUNLAŞMA VE ÇEŞİTLENDİRME – ADATEPE ÖRNEĞİ	1
TARİHİ AGORA ÖREN YERİNİN İZMİR TURİZMİNE ETKİLERİ	12
YEREL HALKIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ALGISI-BARBAROS KÖYÜ ÖRNEĞİ... 21	
EGE BÖLGESİ'NDE BULUNAN OTELLERİN İNTERNET SİTELERİNDE YER ALAN DEĞİŞKENLERİN İNCELENMESİ	32
SOSYAL MEDYA VE DESTİNASYON PAZARLAMASI KAPSAMINDA FACEBOOK ÜZERİNDE PAYLAŞILAN İÇERİKLER VE BUNLARIN TÜKETİCİ ETKİLEŞİMİNE ETKİSİ.....	43
YAT LİMANLARININ BÖLGESEL GELİŞİME KATKISI: TEOS SEFERİHİSAR YAT LİMANI ÖRNEĞİ.....	57
TURİZM POTANSİYELİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ÇALIŞMA: İZMİR SELÇUK İLÇESİNİN SWOT ANALİZİ	66
BÖLGESEL TURİZMDE COĞRAFİ İŞARETLİ YIYECEK İÇECEKLERİN YERİ: TRAMEP PROJE ÖRNEĞİ.....	80
DIŞARIDA YEMEK YEME ALIŞKANLIĞINDA ETKİLİ FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNDE ALTERNATİF BİR YÖNTEM OLARAK PLANLANMIŞ DAVRANIŞ TEORİSİ.....	92
YÖRESEL YEMEKLERİN GASTRONOMİ TURİZMİNE ETKİLERİ.....	103
SLOW FOOD AKIMININ BÖLGE TURİZMİNE KATKISI: GÖKÇEADA ÖRNEĞİ	111

SLOW FOOD HAREKETİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KALKINMASINDAKİ YERİ: FOÇA ÖRNEĞİ.....	124
SLOW FOOD UYGULAMALARI KAPSAMINDA AKSARAY İLİ YEREL MUTFAĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	132
İZMİR'DE ŞARAP TURİZMİNİN YERİ, ÖNEMİ VE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	139
SEFERİHİSAR'IN TURİZM STRATEJİSİ.....	149
SÖYLENCEDEN GERÇEKLIĞE FOÇA'NIN SİMGESİ FOKLAR	156

**DIŞARIDA YEMEK YEME ALIŞKANLIĞINDA ETKİLİ FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİNDE ALTERNATİF BİR YÖNTEM OLARAK PLANLANMIŞ
DAVRANIŞ TEORİSİ**

Murat DOĞDUBAY

Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi
dogdubay@balikesir.edu.tr

Gencay SAATÇI

Öğr. Gör., Uludağ Üniversitesi Harmançık Meslek Yüksekokulu
gencaysaatci@uludag.edu.tr

ÖZET

Bireylerin dışarıda yemek yeme alışkanlıkları, temelde ev dışı yiyecek içecek tüketimi konusu ile ilgili kabul edilmektedir. Ticari anlamda ise; dışarıda yemek yeme alışkanlıkları bireylerin ev dışında bir işletme tarafından üretilen ve servis edilen yiyecek ve içecekleri ücret ödeyerek tüketmelerini ifade etmektedir. Böylece; dışarıda yemek yeme alışkanlığının, yiyecek-içecek hizmetleri endüstrisinin ürettiği ürün ve hizmetlere olan talebin çıkış noktası halini almış olduğu söylenebilmektedir. Şu halde, dışarıda yemek yeme olgusunu günümüz yiyecek içecek hizmetleri endüstrisinin varlık sebebi olarak görmek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır.

Tüketicilerin satın alma davranışlarını etkileyen mikro ve makro etkenlerin ortaya çıkarılması konusunda yapılan çalışmalardan birisi de Planlanmış Davranış Teorisi olmuştur. 1975 yılında Fishbein ve Ajzen tarafından oluşturulan bu teoriye göre; bireylerin tutumlarını davranışa dönüştüren iki etken mevcuttur. Bunlardan birisi bireysel diğeri sosyal etki adıyla anılmaktadır. Tutumların hangi etken veya etkenler sebebiyle davranışa dönüştüğü konusu bir sosyal faaliyet olan yeme içme faaliyetini de ilgilendirmektedir.

Bu çalışmada; dışarıda yemek yeme faaliyetlerini tutumdan davranışa geçme sebepleriyle araştırabilecek olan Planlanmış Davranış Teorisi'nin uygulanabilirliği araştırılmıştır. Uygulama halinde ortaya çıkabilecek sonuçlar saptanmaya çalışılarak öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dışarıda Yemek Yeme, Planlanmış Davranış Teorisi, Restoran.

GİRİŞ

Tüketici davranışlarının incelenmesi ve açıklanmasına yönelik olarak yapılan araştırmalar, genellikle tüketicilerin davranışları ve bunların nedenleri üzerinde durmaktadır. Günlük hayatta tüketiciler birçok faktörden etkilenerek bir takım tüketim davranışları sergilemektedirler. Tüketicileri davranış öncesinde etkileyen tutum ile algı gibi bir takım değer ve inançlar, bireyin davranışının temelinde yatan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar davranışlar gözlemlenebilir bir nitelikte olsa da; davranışa neden olan ve davranışın ortaya çıkmasına yol açan, gözlemlenemeyen öğelerin sürecin içinde olması, tüketici davranışlarının karmaşık bir özellik göstermesine neden olmaktadır. Genel olarak bireylerin davranışlarını açıklamak için yararlanılan birçok yöntem mevcuttur. Bunlardan birisi olan, "Planlanmış Davranış Teorisi"; bireylerin niyetlerini, tutumlarını ve kişisel özelliklerini; davranışa yönelindiklerinde bireylerin etkilendikleri değişkenler olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda; tüketicilerin dışarıda yemek yeme davranışları ve bu davranışlarının altında yatan faktörlerin ortaya çıkarılması Planlanmış Davranış Teorisi yardımıyla mümkün olabilecektir.

PLANLANMIŞ DAVRANIŞ TEORİSİ

Planlanmış Davranış Teorisi, bireylerin davranışlarına yönelik amaç ya da amaçları ölçebilmek ve dolaylı olarak da söz konusu davranışın ortaya çıkma olasılığını tespit edebilmekte kullanılmaktadır (Szajna, 1996: 85-92). Fishbein ve Ajzen tarafından 1975 yılında ortaya konulan Planlanmış Davranış Teorisi'ne göre; bireylerin tutumlarının davranışa yönelmesinde iki unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; davranışın ortaya çıkaracağı sonuçların birey için olumlu veya olumsuz olacağına yönelik inançları içeren "bireysel etki", diğeri ise bireyin yaşadığı çevrenin beklentilerini içeren "sosyal etki" dir. Bu noktada teori; zaman kavramının önemine de işaret ederek, tutumların davranışa yönelmesindeki zaman aralığının uzamasıyla birlikte aralarındaki ilişkinin de azalacağını varsaymaktadır (Yılmaz, 2013: 90).

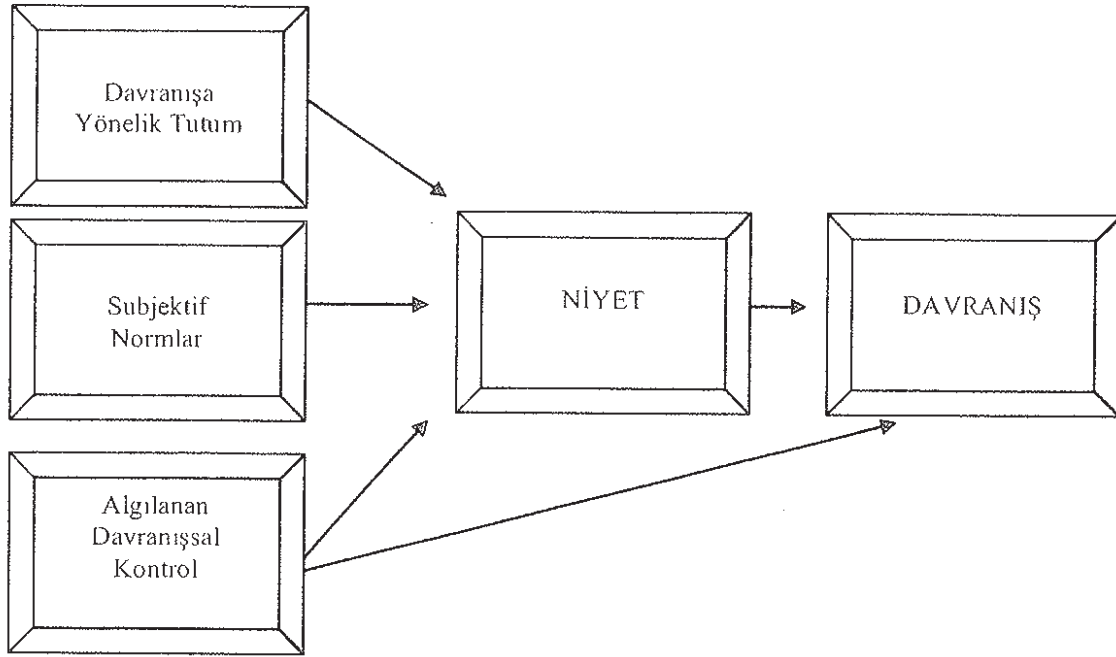
Herhangi bir davranışta bulunacak olan bir bireyin, söz konusu davranışa yönelik olumlu veya olumsuz yaklaşımını ifade eden tutumlar, davranış için belirleyici bir rol üstlenmektedirler. Aynı zamanda, bireyin davranışa yönelik iyi-kötü, güzel-çirkin gibi yaklaşımları bu tutumların temelini oluşturmaktadır (Yılmaz, 2013: 90). Tutum; bir kimsenin, ele alınan bir nesneye, bir duruma veya olaya karşı olan olumlu veya olumsuz tavrı olarak kabul edilmesinin yanında (Karakaş Türker ve Turanlı, 2008: 21); öğrenmeyle kazanılan, bireyin davranışlarına yön veren ve karar verme sürecinde yanlılığa neden olabilen bir olgu olarak da ifade edilebilmektedir (Susar Kırmızı, 2012: 2356).

İnsanların gözlemlenebilen davranışlarının oluşmasına zemin hazırlayan tutumlar, belli bir nesne, marka, kurum, kişi ya da durumla ilgili bireyin zihninde oluşan olumlu ya da olumsuz inançların bütünüdür. Bu inançların oluşmasında bireyin önceki deneyimleri ve duyumları ve bunun sonucunda ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz duygular etkili olmakta ve bu durum da bireyin tutumlarının derecesi ve anlamına göre davranışlarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla davranışın biçimi ve içeriği belli bir konudaki tutumların ne olduğunu da ortaya koymaktadır. (Onay, 2012: 52).

Tutumlar, her ne kadar davranışın temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilse de; davranışı açıklamak için yalnızca tutumların belirlenmesi yeterli kalmamaktadır. "Gerekçeli Eylem Kuramı (Theory of Reasoned Action)" ve bu kuramın genişletilmiş hali olan "Planlı Davranış Teorisi'ne (Theory of Planned Behaviour)" (Ajzen, 1991: 181) göre tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi anlamak için bazı ara koşullar dikkate alınmalıdır. Aynı teoriye göre; davranışın belirleyicisi, bireylerin belli tarzdaki eylemlere ilişkin niyeti olarak kabul edilmektedir (Kaça vd, 2009: 79).

Planlanmış Davranış Teorisi, davranış üzerinde etkili olabilecek değişkenleri açıklamaya yönelik geniş kapsamlı bir teoridir. Planlanmış Davranış Teorisi'nin ortaya koyduğu modele göre, kişinin davranışının altında yatan niyeti üç değişken etkilemektedir. Bunlar (Fishbein ve Cappella, 2006: 3; Küçük, 2011: 147; Çetinkaya Bozkurt, 2014: 30); *davranışa yönelik tutum*, *subjektif normlar* ve *algılanan davranışsal kontrol* ya da diğer adıyla *özyetkinlik algısıdır*. Söz konusu üç değişkenin yer aldığı Planlanmış Davranış Teorisi, Şekil 1'de incelenmektedir.

Şekil 1. Planlanmış Davranış Teorisi

Kaynak: Southey, G. (2011). The theories of reasoned action and planned behaviour applied to business decisions: a selective annotated bibliography. *Journal of New Business Ideas & Trends*, 9 (1), 43-50.

Planlanmış Davranış Teorisi; bireylerin bir davranışı gerçekleştirmelerinin birincil açıklayıcısının niyet olduğunu; bireylerin niyetlerinin ise *davranışa yönelik tutumlar*, *subjektif normlar* (*algılanan sosyal baskı*) ve *algılanan davranışsal kontrol* tarafından açıklandığını ifade etmektedir. Bu teoride; davranışa yönelik tutum, subjektif normlar ve algılanan davranışsal kontrol, niyeti; niyet de davranışı açıklamaktadır. Ancak, algılanan davranışsal kontrol bazen sadece niyetin aracılığı ile davranışı açıklayabilirken, bazen de niyetin aracılığı olmadan davranışı açıklayabilmektedir (Sayın Kocagöz, 2010: 10-11; Çetinkaya Bozkurt, 2014: 30-31).

- *Davranışa yönelik tutum*; davranışı sergileyecek olan kişinin, gerçekleştirilecek davranışı olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesi olarak açıklanmaktadır.
- *Subjektif normlar*, davranışı gerçekleştirmek değil kişinin algıladığı sosyal baskı anlamına gelmektedir. Bir başka tanıma göre, davranışı yapacak olan kişi için önemli olan kişilerin (referans kişiler), kurum veya kuruluşların belirli bir davranışın gerçekleşmesinin ya da gerçekleşmemesinin beklentisi içinde olduklarını ifade etmektedir.
- *Algılanan davranış kontrolü* ise; davranışı gösterecek kişinin söz konusu davranışı sergileyebilmesinin ne derece kolay veya ne derece zor olacağına inancı anlamına gelmektedir.

Teoriye göre; bir davranış olumlu olarak algılandığı takdirde (*davranışa yönelik tutum*), o davranışın gerçekleştirilme olasılığı daha yüksektir. Yine teoriye göre bireyin önemli olarak kabul ettiği kişilerin, herhangi bir davranışa karşı tutumu (*subjektif normlar*) olumlu ise bu tutum bireyi o davranışı gerçekleştirmeye itecektir. Son olarak bireysel algılar kişinin davranış üzerinde kontrol sahibi olduğu (*algılanan davranışsal kontrol*) yönünde ise bu durum davranışın gerçekleştirilmesini daha fazla teşvik edecektir. Yani teoriye göre bütün davranışlar belli sebeplere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Davranışların sonuçları önceden hesaplanmakta, ortaya çıkan sonuçlardan herhangi birine ulaşmak için karar verilmekte ve nihayet karar eyleme dönüştürülmektedir (Kalkan, 2011: 193). Yine bu teori doğrultusunda; insanların toplumsal davranışlarının belirli faktörlerin kontrolü altında olup çeşitli nedenlerden kaynaklandığını ve planlı bir şekilde ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür.

Sonuç olarak Ajzen'e göre; bir davranışı yapmaya ilişkin tutum ne kadar olumluysa, subjektif normlar ile sosyal baskı ve davranışlar üzerinde algılanan kontrol ne kadar yüksekse, o davranışı yapma niyeti de o derecede güçlü olacaktır (Yılmaz, 2013: 94).

Çalışma kapsamında yapılan ilgili alan yazın taraması sonucunda saptanan ve Planlanmış Davranış Teorisi'nin farklı alanlarda (beslenme, çevre ve enerji, sağlık, tutum, davranış ve niyet, turizm ve yiyecek-içecek) uygulanması ile gerçekleştirilmiş çalışmalardan bazıları Tablo 1'de derlenmiştir.

Tablo 1. Planlanmış Davranış Teorisi İle İlgili Yapılan Çalışmalar

KONU	Yazar (lar)	Planlanmış Davranış Teorisi İle İlgili Yapılan Çalışmalar
B E S L E N M E	Armitage & Conner (1999)	Düşük yağlı diyet ürünlerinin kullanımı ile sağlıklı beslenme davranışı araştırılmıştır.
	Conner & Norman & Bell (2002)	Bireylerin sağlıklı beslenme davranışları araştırılmıştır.
	Rah & Hasler & Painter & Novakofski (2004)	Kadınların soya ürünleri tüketimi ile ilgili tutum ve niyetleri incelenmiştir.
Ç E V R E & E N E R J İ	Cheung & Chan & Wong (1999)	Tüketicilerin geri dönüşüm kullanım niyetleri incelenmiştir.
	Harland & Staats & Wilke (1999)	Çevreye yönelik tutum ve çevre dostu yaklaşımlar incelenmiştir.
	Bang vd. (2000)	Yenilenebilir enerji kaynakları hakkındaki tutumlar incelenmiştir.
	Cordano & Frieze (2000)	Bireylerin çevre kirliliğini azaltma niyetleri incelenmiştir.
	Erten (2001)	Çevre eğitiminde planlanmış davranış teorisinin kullanılabilirliği incelenmiştir.
	Erten (2002b)	Öğrencilerin evde enerji tasarrufu yapma davranışları incelenmiştir.
	Kaiser & Gutscher (2003)	Ekolojik davranış tahmin etme ve çevreye yönelik tutumlar incelenmiştir.
	Tonglet & Philips & Read (2004)	Geridönüşüm davranışının belirleyicileri araştırılmıştır.
	Lam (2006)	Bireylerin su tasarrufu ile ilgili niyetleri incelenmiştir.
Albayrak (2008)	İşletmelerin çevrecilik politikalarının tüketici tutum ve davranışlarına etkisi araştırılmıştır.	
S A Ğ L I K	Schifter & Ajzen (1985)	Kilo kaybı ve algılanan kontrol davranışları incelenmiştir.
	Taylor & Todd (1995)	Bireylerin sigara kullanımları ile sigarayı bırakma davranışları araştırılmıştır.
	Albarracín & vd. (2001)	AIDS'ten korunma ve cinsel sağlık davranışları incelenmiştir.
	Aylaz & Erci & Erten (2011)	Bayanlarda kilo alınması ile ilgili önlem almaya yönelik amaçlar araştırılmıştır.
T U T U M & D A V R	Bamberg & Schmidt (1993)	Tüketicilerin ulaşım aracı seçme davranışları incelenmiştir.
	Chang (1998)	Etik olmayan davranışların analizi amaçlanmıştır.
	Erten (2002a)	Öğretmenlerin uygulamalı ders işleme öğretim metodunu kullanma amaçları araştırılmıştır.
	Bamberg & Ajzen & Schmid (2003)	Tüketicilerin ulaşım aracı seçme davranışları incelenmiştir.
	Başbuğ (2008)	Gençlerin iş arama davranışları incelenmiştir.
	Forward (2009)	Sürücü ihlalleri ile sürücü niyetleri incelenmiştir.
	Kaç vd. (2009)	Organ bağışına yönelik tutumlar incelenmiştir.

A N İ Ş & N İ Y E T	Baker & White (2010)	Gençlerin sosyal iletişim sitelerini kullanma niyetlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.
	Sayın Kocagöz (2010)	Makyaj malzemelerini satın alma davranışı incelenmiştir.
	Kocagöz & Dursun (2010)	Algılanan davranışsal kontrol değişiminin farklı modeller içerisinde işleyişi incelenmiştir.
	Teo & Lee (2010)	Öğretmen adaylarının teknoloji kullanımına ilişkin niyetleri incelenmiştir.
	Kalkan (2011)	Kişisel tutumun girişimcilik niyeti üzerindeki etkisi araştırılmıştır.
	Küçük (2011)	Mali müşavir olma niyetinin altında yatan faktörler analiz edilmiştir.
	Moan & Rise (2011)	Sürücülerin içki içmeden araba kullanma niyetleri incelenmiştir.
	Sultan Kılıç (2011)	Evrım konusunun işlenmesini etkileyen faktörler incelenmiştir.
	Turan (2011)	İnternet alışverişlerinde tüketici davranışını belirleyen etmenler araştırılmıştır.
	Çetinkaya Bozkurt (2014)	Öğrencilerin girişimci olma niyetleri incelenmiştir.
T U R İ Z M & Y İ Y E C E K - İ Ç E C E K	Sparks (2007)	Şarap turizmine yönelik tatil planı yapılma durumu araştırılmıştır.
	İşler (2008)	Konaklama işletmelerinde e-iş sürecinin adaptasyonu değerlendirilmiştir.
	Han & Kim (2010)	Yeşil yıldızlı otellerin tekrar tercih edilme niyeti araştırılmıştır.
	Han & Hsu & Sheu (2010)	Yeşil yıldızlı otellerin ziyaret nedenleri incelenmiştir.
	Mullan & Wong (2010)	Yiyeceklerin hijyeninde planlanmış davranış teorisinin kullanımı incelenmiştir.
	Quintal & vd. (2010)	Turistlerin seyahat öncesi niyetleri araştırılmıştır.
	Alam & Sayuti (2011)	Helal yiyeceklerin satın alınma nedenleri araştırılmıştır.
	Beaulieu & Godin (2011)	Fast-food restoran ürünleri yerine okulda verilen öğle yemeklerinin tercih sebepleri incelenmiştir.
	Martin & vd. (2011)	Turistlerin sağlık turizmine yönelik niyet ve tutumları incelenmiştir.
	Kement (2013)	Otel müşterilerinin yeşil yıldızlı otelleri tekrar ziyaret etme niyetleri incelenmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda, Tablo 1’de de ifade edildiği üzere, teorik olarak Planlanmış Davranış Teorisi’nin yazında çeşitli alanlarda sıklıkla yer almasına karşın; bireylerin dışarıda yemek yeme alışkanlığında etkili olan faktörlerin belirlenmesinde söz konusu teoriden henüz yararlanılmadığı görülmektedir.

PLANLANMIŞ DAVRANIŞ TEORİSİ EKSENLİ DIŞARIDA YEMEK YEME ALIŞKANLIĞI

Yeme-içme faaliyeti, insanlığın en eski ve en büyük zevklerinden birisi olması sebebiyle Ortaçağdan beri uygulanmakta olan toplu beslenme sistemi, kentleşme ve sanayileşmeye paralel olarak gelişmiş (Avcıkurt, Sarıoğlu ve Girgin, 2007: 4) ve bireylerin yaşamlarında gereksinim duydukları en önemli konuların başında gelmeye başlamıştır. Günlük yaşam içerisinde bireylerin evlerinin dışında ortaya çıkan yeme-içme ihtiyacını karşılayan “restoran”lar (Güldemir ve Saatçı, 2014: 20), kelime kökeni itibariyle Fransızcadan gelmekte olup, “restore”, yeniden düzenlemek, formuna sokmak anlamı taşımaktadır. Başka bir tanımla; restoran aç mideleri doyurup, insanları restore etme anlamını taşıyan bir işletme türü olarak ifade edilmektedir. Restoran, daha bilimsel bir yaklaşım ile bakıldığında ise; yapısı, teknik donanımı, konforu ve bakım durumu gibi maddesel, sosyal değeri ve personelin hizmet kalitesi gibi niteliksel elemanları ile kişilerin yeme-içme ve yenilenme ihtiyaçlarını karşılamayı meslek olarak kabul eden ekonomik, sosyal ve disiplin altına alınmış bir işletme türü şeklinde tanımlanabilmektedir (Bölükoğlu, 2007: 13; Aydın ve Saatçı, 2012: 256).

Genel itibariyle; insanların dışarıda da düzenli yemek yeme fırsatı bulmaları için özel restoranlar açmak endüstri devrimi zamanında öncelikle Fransa'da ortaya çıkmış olan bir olgudur. Sanayi devrimi sayesinde teknolojinin gelişmesi ve çalışan insan sayısının artması, insanların evde yemek yapmaları için zamanlarının daha az olmasına sebep olmuştur. Dışarıda yemek yeme kültürü, çalışan sınıf için kolaylık, aileler için bir tür eğlence, gençler için ise sosyal bir ortam fırsatı yaratmıştır (Göker, 2011: 32). Genel olarak yemek kültürü, yaşam devamlılığını sürdürmenin ötesine geçerek sosyal hayatın gereksinimlerini karşılamak için insanların birbirleriyle kaynaştıkları, sohbet ettikleri, eğlendikleri, sevinç ve üzüntülerini paylaştıkları bir olgu haline gelmiştir (Doğdubay vd, 2011: 9). Dışarıda yemek yeme olgusu ise; temelde ev dışı yiyecek içecek tüketimi ile ilgilidir. Ticari düzlemde ise dışarıda yemek yeme, bireylerin ev dışında bir işletme tarafından üretilen ve servis edilen yiyecek ve içecekleri ücret ödeyerek tüketmelerini ifade etmektedir (Özdemir, 2010: 218; Göker, 2011: 30).

Söz konusu durum; var olan tüketim faaliyetleri içerisinde dışarıda yemek yeme alışkanlığı edinen tüketicileri buna iten sebepleri ortaya çıkarma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu aşamada; öncelikle tüketicilerin dışarıda yemek yeme davranışlarını şekillendiren tutumları belirlemekte fayda bulunmaktadır. Dışarıda yemek yeme konusunda söz konusu destinasyonda yaşayan kişilerin bakış açılarını da saptamak yararlı bir yaklaşım olabilecektir. Yiyecek-içecek işletmelerinin özellikle satış geliştirme faaliyetlerinde dışarıda yemek yeme alışkanlığını teşvik edebilecek; indirim günleri, saatleri ve ürünleri ile promosyon ve puan toplama gibi uygulamalar bu konuda yardımcı olabilecektir. Ayrıca; doğum günü, düğün ve özel günlerin kutlanması gibi sosyal toplantı içerikli durumlar için de işletmelerin teşvik programları sektörde sıklıkla kullanabilecek uygulamalar arasında sayılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Artan rekabet koşulları ve tüketicilerin alışılmış davranışlarından farklı nedenlerle meydana gelen yeni davranış şekilleri; işletmeleri tüketicilerin istek ve beklentilerini daha fazla anlamaya mecbur kılmaktadır. Tüketici davranışlarını ve nedenlerini inceleyen araştırmalar da artık işletmelerin alternatif yöntemler geliştirmek suretiyle tüketicilerini daha iyi anlamaları gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda tüketicilerin dışarıda yemek yeme alışkanlığını belirleyen ve etkileyen faktörleri de saptamak kaçınılmaz bir zorunluluk halini almaktadır.

Alanyazında; dışarıda yemek yeme alışkanlığı tüketim davranışlarının günümüzde şekillenmiş halinin en net örneklerinden birisi olarak kabul görmektedir. Diğer bir deyişle; günümüz tüketicilerinin sergilemiş olduğu güncel tüketim alışkanlıklarından birisi olarak kabul edilmektedir.

Tüketicilerin dışarıda yemek yeme davranışını olumlu olarak değerlendirmelerini sağlayacak başta pazarlama faaliyetleri olmak üzere işletme yönetiminde bir takım uygulamalarda bulunduktan sonra; subjektif normları da harekete geçirmekte fayda bulunmaktadır. İşletmede daha önce bulunmuş olan veya bulunacak olan; toplum tarafından tanınan kişi veya kişilerin farklı yöntemlerle duyurulması bu konudaki en net uygulama olacaktır. Özellikle medya araçları aracılığıyla toplumu ve özellikle potansiyel tüketicileri etkileyebilecek kişilerin ziyaretlerini duyurmak faydalı olabilecektir. Bunun yanında sosyal sorumluluk maksatlı işletme yönetim yaklaşımlarında bulunmak, geliştirilen projelerde rol almak ve projeler geliştirmek de doğru bir yaklaşım olacaktır. Günün sakin zamanlarında sosyal projelere düşük ücretle veya ücretsiz bir şekilde ev sahipliği yapmak gibi yöntemler de subjektif normların harekete geçmesini sağlayabilecektir.

Son olarak; Planlanmış Davranış Teorisi'ne göre; tüketicilerde algılanan davranış kontrolüne yönelik faaliyetlerde bulunmak gerekmektedir. Bu doğrultuda; dışarıda yemek yemenin maddi ve sosyal olarak edinimlerinin maliyetlerine göre daha fazla olduğuna ikna

edecek pazarlama faaliyetlerinde bulunmak yararlı olacaktır. Özellikle kalabalık katılımlı yeme içme faaliyetlerine yönelik özel indirim uygulamaları ve yukarıda bahsi geçen belli periyotlara yönelik indirimler; tüketicilerin dışarıda yemek yeme faaliyetinin yararlı olmasını düşünmelerine sebep olacaktır.

Yapılan bu çalışmada; yiyecek-içecek işletmelerinin tüketicilerin dışarıda yemek yeme alışkanlığını edinmelerinde ve dolayısıyla tüketim davranışlarını etkilemede etkili olabilecekleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için Planlanmış Davranış Teorisi uygulanabilecek yöntem olarak belirlenmiş ve söz konusu yöntemin uygulanabilirliği için başta pazarlama faaliyetleri olmak üzere yönetsel faaliyetlerini gözden geçirmeleri gerektiği ortaya çıkarılmıştır. Davranışa yönelik tutumların şekillendirilmesinde; tüketicileri teşvike yönelik faaliyetleri, subjektif normların ortaya çıkarılmasında toplum tarafından tanınan kişilerin içinde bulunduğu faaliyetleri ve son olarak algılanan davranış kontrolünde tüketimi kolaylaştırıcı faaliyetleri uygulamak yeterli olacaktır.

Yapılan çalışmanın bundan sonraki; dışarıda yemek yeme alışkanlığının kazandırılmasında ve tüketicilerin bu faaliyeti gerçekleştirme sebeplerinin belirlenmesinde etkili olan faktörlerle ilgili çalışmalara temel teşkil etmesi hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, 50, 179-211.

Alam, S. S. ve Sayuti N. M. (2011). Applying the theory of planned behavior (tpb) in halal food purchasing. *International Journal of Commerce and Management*, 21(1), 8-20.

Albarracin, D., Blair, T. J., Fishbein, M., ve Muellerleile, P.A. (2001). Theories of reasoned action and planned behaviour as models of condom use: meta- analysis. *Psychological Bulletin*, 127, 142-161.

Albayrak, T. (2008). *İşletmelerin çevrecilik politikalarının tüketici tutum ve davranışlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Armitage, C. J., ve Conner, M. T. (1999). Distinguishing perceptions of control from self-efficacy: Predicting consumption of a low fat diet using the theory of planned behaviour. *Journal of Applied Social Psychology* 29, 72-90.

Avcıkurt, C.; Sarioğlan, M. ve Girgin, G. K. (2007). Yiyecek-içecek olgusuna sosyolojik bir bakış. 1. *Ulusal Gastronomi Sempozyumu*, 4-5 Mayıs, Antalya.

Aydın, P. ve Saatçı, G. (2012). Fast food restoranlarında haccp sisteminin uygulanabilirliği (Görükle örneği). 2. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, 12-15 Nisan, Antalya.

Aylaz, R., Erci, B., ve Erten, S. (2011). Testing the theory of planned behaviour in predicting women's intention about weight gain prevention. *Pak J Med Sci*, 27 (2), 422-426.

Baker, R. K. ve White K. M. (2010). Predicting adolescents' use of social networking sites from an extended theory of planned behavior perspective. *Computers in Human Behavior*, 26, 1591-1597.

Bamberg, S., Ajzen, I., ve Schmidt, P. (2003). Choice of travel mode in the theory of planned behavior: the roles of past behavior, habit, and reasoned action. *Basic and Applied Social Psychology*, 25, 175-188.

Bamberg, S., ve Schmidt, P. (1993). Verkehrsmittelwahl-eine anwendung der theorie des geplanten verhaltens. *Zeitschrift für Sozialpsychologie* , 24, 25-37.

Bang, H-K., Ellinger, A. E., Hadjimarcou, J., ve Traichal, P. A. (2000). Consumer concern, knowledge, belief, and attitude toward renewable energy: An application of the reasoned action theory. *Psychology and Marketing*, 17, 449-468.

Başbuğ, G. (2008). *Üniversiteden yeni mezun olan gençlerin iş arama davranışlarının planlı davranış teorisi bağlamında araştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Beaulieu, D. ve Godin G. (2011). Factors predicting staying in school to eat lunch. *Health Education*, 111(1), 20-33.

Bölükoğlu, İ. (2007). Restoran işletmelerinde yönetici performansını finansal açıdan yorumlayan faktörler. *I. Ulusal Gastronomi Sempozyumu*, 4-5 Mayıs, Antalya.

Chang, M. K. (1998). Predicting unethical behaviour: a comparison of the theory of reasoned action and the theory of planned behaviour. *Journal of Business Ethics*, 17, 1825-1834.

Cheung, S. F., Chan, D., ve Wong, Z. (1999). Reexamining the theory of planned behaviour in understanding wastepaper recycling. *Environment and Behavior*, 31, 587-612.

Conner, M., Norman, P., ve Bell, R. (2002). The theory of planned behaviour and healthy eating. *Health Psychology*, 21, 194-201.

Cordano, M., ve Frieze, I. H. (2000). Pollution reduction preferences of U.S. environmental managers: applying Ajzen's theory of planned behavior. *Academy of Management Journal*, 43(4), 627-641.

Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2014). Planlanmış davranış teorisi çerçevesinde öğrencilerin girişimci olma niyetlerinin incelenmesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 27-48.

Doğdubay, M., Sarioğlan, M., Saatçı, G. ve Sü Eröz, S. (2011). Destinasyon pazarlamasında yerel yönetimlerin gastronomik öğeleri kullanma eğilimlerinin ölçülmesine yönelik bir araştırma. *5. Ulusal Gastronomi Sempozyumu*, 28-29 Nisan, Antalya.

Erten, S. (2001). Çevre eğitiminde planlanmış davranış teorisinin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 73-79.

Erten, S. (2002a). Planlanmış davranış teorisi ile uygulamalı ders işleme öğretim metodu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 217-233.

Erten, S. (2002b). Kız ve erkek öğrencilerin evde enerji tasarrufu yapma davranış amaçlarının planlanmış davranış teorisi yardımıyla araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 67-73.

Fishbein, M. ve Cappella, J. N. (2006). The role of theory in developing effective health communications. *Journal of Communication*, 56, 1-17.

Forward, S. E. (2009). The theory of planned behaviour: the role of descriptive norms and past behaviour in the prediction of drivers' intentions to violate. *Transportation Research Part F*, 12, 198-207.

Göker, G. (2011). *Destinasyon çekicilik unsuru olarak gastronomi turizmi (Balıkesir örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Güldemir, O. ve Saatçı, G. (2014). Parmakların okuduğu menü: braille alfabesi ile bir model önerisi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2 (2014), 20-32.

Han, H. ve Kim, Y. (2010). An investigation of green hotel customers' decision formation: developing an extended model of the theory of planned behavior. *International Journal of Hospitality Management*, 29, 659-668.

Han, H., Hsu, L. ve Sheu, C. (2010). Application of the theory of planned behavior to green hotel choice: testing the effect of environmental friendly activities. *Tourism Management*, 31, 325-334.

Harland, P., Staats, H., ve Wilke, H. A. M. (1999). Explaining proenvironmental intention and behavior by personal norms and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 2505-2528.

İşler, D. B. (2008). *Konaklama işletmelerinde e-iş sürecinin adaptasyonunun teknoloji kabullenme modeli ve planlı davranış teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Kaça, G., Amado, S., Kıkıcı, İ., Cilasin, S., Dağ, E., Leylek, İ. ve Şahin, Ö. (2009). Organ bağışına yönelik tutumların planlı davranış kuramı çerçevesinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (64), 78-91.

Kaiser, F. G. ve Gutscher, H. (2003). The proposition of a general version of the theory of planned behavior: Predicting ecological behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 33 (3), 586-603.

Kalkan, A. (2011). Kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolünün girişimcilik niyeti üzerindeki etkisi: üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (14), 189-206.

Karakaş Türker, N. ve Turanlı, N. (2008). Matematik eğitimi derslerine yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 17 – 29.

Kement, Ü. (2013). *Genişletilmiş planlanmış davranış teorisi modeli kapsamında otel müşterilerinin yeşil yıldızlı otelleri tekrar ziyaret etme niyetlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kocagöz, E. ve Dursun, Y. (2010). Algılanan davranışsal kontrol, Ajzen'in teorisinde nasıl konumlanır: alternatif model analizleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19), 139-152

Küçük, E. (2011). Planlanmış davranış teorisi çerçevesinde mali müşavir (SMMM) olma niyetinin altında yatan faktörlerin analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 145-163.

Lam, S.P. (2006). Predicting intention to save water: Theory of planned behavior, response efficacy, vulnerability, and perceived efficiency of alternative solutions. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 2803- 2824.

Martin, D. S., Ramamonjiravelo Z. ve Martin W. S. (2011). MEDTOUR: a scale for measuring medical tourism intentions. *Tourism Review*, 66 (1), 45-56.

Moan, I. S. ve Rise J. (2011). Predicting intentions not to 'drink and drive' using an extended version of the theory of planned behavior. *Accident Analysis and Prevention*, 43, 1378-1384.

Mullan, B. ve Wong C. (2010). Using the theory of planned behavior to design a food hygiene intervention. *Food Control*, 21, 1524-1529.

Norman, P., Conner, M., ve Bell, R. (1999). The theory of planned behavior and smoking cessation. *Health Psychology*, 18, 89-94.

Onay, A. (2012). Reklamlara yönelik tutumlar: nitel bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1 (4), 51 – 67.

Özdemir, B. (2010) Dışarıda yemek yeme olgusu: kuramsal bir model önerisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21 (22), 218-232.

Quintal, V. A., Lee J. A. ve Soutar G. N. (2010). Risk, uncertainty and the theory of planned behavior: a tourism example. *Tourism Management*, 31, 797-805.

Rah, J. H., Hasler C. M., Painter J. E. ve Novakofski K. M. C. (2004). Applying the theory of planned behavior to women's behavioral attitudes on and consumption of soy products. *Journal of Nutritional Education Behavior*, 36, 238-244.

Sayın Kocagöz, E. (2010). *Kadınların makyaj malzemelerini satın alma davranışlarının incelenmesi: Planlanmış davranış teorisinin bir uygulaması*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Schifter, D. B., ve Ajzen, I. (1985). Intention, perceived control, and weight loss: an application of the theory of planned behaviour. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 843-851.

Southey, G. (2011). The theories of reasoned action and planned behaviour applied to business decisions: a selective annotated bibliography. *Journal of New Business Ideas & Trends*, 9 (1), 43-50.

Sparks, B. (2007). Planning a wine tourism vacation? factors that help to predict tourist behavioral intentions. *Tourism Management*, 28, 1180-1192.

Sultan Kılıç, D. (2011). *Biyoloji dersinde evrim konusunun işlenmesini etkileyen faktörler*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Susar Kırmızı, F. (2012). Öğretmen adaylarının kitap okuma alışkanlığına yönelik tutum ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 7 (3), 2353 – 2366.

Szajna, B. (1996). Empirical evaluation of the revised technology acceptance model. *Management Science*, 42 (1), 85-92.

Teo, T. ve Lee C. B. (2010). Explaining the intention to use technology among student teachers, an application of the theory of planned behavior (TPB). *Campus-Wide Information Systems*, 27(2), 60-67.

Tonglet, M., Philips, P. S., ve Read, A. D. (2004). Using the theory of planned behavior to investigate the determinants of recycling behaviour: a case study from Brixworth. *Resources, Conservation and Recycling*, 41, 191- 214.

Turan, A. H. (2011). İnternet alışverişi tüketici davranışını belirleyen etmenler: planlı davranış teorisi (TPB) ile ampirik bir test. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12 (1), 128-143.

Yılmaz, M. B. (2013). *Planlanmış davranış teorisi çerçevesinde sağlık amaçlı bitkisel ürün kullanımı ve medyanın rolü*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.